

Saksbehandler: Gard Lindseth

Referanser: MKR 21/07, MKR 35/07, KR 46/07

Vedlegg:

Dok.nr	Tittel
KM 10.1.1/07	Agapeprosessen, hentet fra bakgrunnsdokumentet <i>AGAPE - Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth</i> , Kirkenes Verdensråd

Følgende dokumenter sendes til komité F:

Kirken og den økonomiske globaliseringen

Dokument fra KISP – Komiteen for internasjonale spørsmål under Mellomkirkelig råd

AGAPE - Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth

Et bakgrunnsdokument fra Kirkenes Verdensråd. Norsk versjon.

Se siste side i saksorienteringen for en oversikt over elektroniske ressursdokumenter.

Økonomisk globalisering som utfordring til kirkene

Sammendrag

Med bakgrunn i Kirkenes Verdensråds (KV) dokument *AGAPE – Alternative Globalisation Addressing Peoples and Earth* – presenteres Kirkemøtet i år for saken ”Økonomisk globalisering som utfordring til kirkene”. Sakspapiret bygger på og fremhever viktige momenter i en utredning Komiteen for Internasjonale Spørsmål (KISP) under Mellomkirkelig råd har laget som en respons til den pågående *AGAPE*-prosessen i KV.

Sakspapiret gir først en beskrivelse av den økonomiske globaliseringen og dens aktører. Deretter presenteres et perspektiv på den økonomiske globaliseringen med utgangspunkt i å være *kirke i nord*. Med denne bakgrunnen utfordres norske myndigheter og ansvarlige politiske aktører til å reformere det globale handels- og finanssystemet. Til slutt i sakspapiret gis det noen eksempler på hvordan Den norske kirke kan jobbe videre med denne tematikken.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Som europeisk kirke bærer vi på en arv som gjør oss dypt medansvarlige i en politisk og økonomisk utvikling basert på grov utbytting av mennesker og naturressurser i sør. Vi må arbeide oss fram til en dypere erkjennelse av hvordan denne urettferdigheten er oppstått, og hva vi kan gjøre for å skape en mer rettferdig verden.
2. Kirkemøtet vil understreke at dagens globale handels- og finansstrukturer ikke i tilstrekkelig grad kommer den fattige verden til gode. Kirkemøtet mener det er nødvendig å arbeide for at dagens globale handels- og finansinstitusjoner på sikt erstattes med demokratiske legitime institusjoner som gir de fattigste landene større medbestemmelse. På den andre siden vil Kirkemøtet understreke at det på kort sikt også er viktig å arbeide for å reformere dagens handels- og finansinstitusjoner.
3. Kirkemøtet mener at vi som kirke i nord må stå solidarisk med dem som lider under denne uretten. Kirkemøtet ser at Norge med sin velferdsstat og sin store petroleumsformue både har gode muligheter og et moralsk ansvar til å bidra til en mer rettferdig verden.
4. Kirkemøtet vil i denne sammenheng understreke at Norge har et særlig ansvar for å:
  - a. Forvalte oljeformuen på en miljømessig og solidarisk måte slik at den kan bidra til utvikling i de fattige landene
  - b. Innrette sin handelspolitikk slik at den ikke hindrer utviklingslandenes muligheter til å bruke de samme politiske virkemidlene som har vært avgjørende i Vestens økonomiske utvikling.
5. Kirkemøtet ber Den norske kirke bidra aktivt i Kirkenes Verdensråds AGAPE-prosess.
6. Kirkemøtet ber de lokale menighetene om å jobbe videre med de etiske utfordringene knyttet til den økonomiske globaliseringen i sitt arbeid med miljø, forbruk og rettferd.
7. Kirkemøtet ber om at saken følges opp spesielt gjennom Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP) og Den norske kirkes Nord/sør-informasjons (KUIs) arbeid, og at arbeidet på dette feltet blir en referatsak til Kirkemøtet 2008.

Saksorientering

1. Innledning

1.1 Tema og avgrensning

Vi lever i dag i en verden der ressursene er svært skjevt og urettferdig fordelt. Fattigdommen i verden utfordrer kirken. Troen på alle menneskers likeverd og skaperverkets integritet og egenverd hviler i troen på Gud som skaper. Fokuset på de fattige, på de som faller utenfor og er ofre for de urettferdige strukturene, er nært knyttet til Jesu liv og lære. Håpet om et nytt og grensesprengende fellesskap styrkes i troen på den forandringens kraft som gis oss gjennom Den hellige ånd.

I denne saken diskuteres verdens urettferdighet i lys av den økonomiske globaliseringen. Like stor som uenigheten om hva *globalisering* faktisk betyr, er enigheten om viktigheten av de endringer den fører til. Den globale konteksten påvirker i dag livene våre til en slik grad at det ikke kan sammenlignes med noen annen epoke i historien. Samtidig er kompleksiteten i denne påvirkningen så stor at det er vanskelig å sammenholde utviklingen under ett begrep. "Globalisering" er en samlebetegnelse på et mangfold av gjensidig avhengige og ofte gjensidig forsterkende prosesser. Globaliseringen karakteriseres ved at statene får en ny rolle i det internasjonale samkvemmet. I løpet av et par tiår er forutsetningene for de tradisjonelle nasjonalstatene grunnleggende endret, og både politisk styring, nasjonale økonomier og rettsordning overskrider landegrensene. Utviklingen de siste tiårene har ikke ført til mindre stat, men til nye strategier for statlig politikk.

Den forsterkning, utvidelse og fordypning av globaliseringsprosessen vi ser i dag har to særskilte årsaker. Den *første* er utviklingen og spredningen av den digitale kommunikasjonsteknologien. Kommunikasjon mellom mennesker blir stadig raskere, mer effektiv, mer direkte og mindre kostnadskreven. Dette har blant annet ført til en økt gjensidig påvirkning av kulturell, personlig, politisk og religiøs art. Bevisstheten om å tilhøre én global virkelighet styrkes. Samtidig forsterker muligheten til global kommunikasjon og samhandling også det *andre* utviklingstrekket som har bidratt til å fordype globaliseringsprosessen i vår tid, nemlig den økonomiske liberalismens gjennomslag innenfor global handel og finans. I sin mest ekstreme form ser denne kun på statene som tilretteleggere for friere markeder for stadig flere varer.

Denne saken har sitt hovedfokus på den økonomiske globaliseringen. I praksis betyr dette et svakere fokus på den rollen globaliseringen spiller i forhold til identitetsdannelse og gjensidig kulturell, ideologisk og religiøs påvirkning. Vi velger her fokuset på den økonomiske globaliseringen fordi det er i forhold til denne siden av globaliseringen spørsmålet om rettferdighet mest hensiktsmessig kan stilles.

Sakspapiret gir innledningsvis (i kapittel 1 og 2) en beskrivelse av den økonomiske globaliseringen sett fra perspektivet at vi er en *kirke i nord*. Med dette som utgangspunkt

utfordres norske myndigheter og andre ansvarlige politiske aktører til å arbeide for en reform av det globale handels- og finanssystemet (kapittel 3). Det trekkes også frem (i kapittel 4) to områder hvor Norge har et særlig ansvar for å bidra til å skape en mer rettferdig verden. Til slutt i sakspapiret gis det noen eksempler på hvordan Den norske kirke kan arbeide videre med denne tematikken.

1.2 Den økonomiske globaliseringens aktører

Den økonomiske globaliseringen er ikke et nytt fenomen. Den moderne økonomiske globaliseringen kan knyttes til imperialismen, den industrielle revolusjon, borgerskapets sterkere stilling, dannelsen av moderne stater og forbedrede transportmuligheter. Handelen mellom land og kontinenter økte gjennom hele 1900-tallet og nådde en foreløpig topp rett før Første verdenskrig. Verdenskrigene og mellomkrigstiden, inklusive børs-krakket i 1929, tydeliggjorde svakhetene ved kombinasjonen av økt gjensidig avhengighet og politisk ustabilitet. Dette førte til økt proteksjonisme og krav om at stater i større grad måtte bli selvforsynte.

Verdensbanken¹ og det internasjonale valutafondet (IMF²) (også kalt Bretton Woods-institusjonene) ble etablert etter Andre verdenskrig for å sikre forutsigbarhet i mellomstatlige handels- og finanstransaksjoner. I tillegg ble Generalavtalen om tolltariffer og handel (GATT³) etablert for å regulere handel mellom land. I 1994 ble GATT en del av den nye Verdens Handelsorganisasjon (WTO⁴) som foruten handel omfatter investeringer, intellektuelle rettigheter og tjenestehandel, og som i motsetning til forgjengeren GATT har sterke overnasjonale trekk. De tre institusjonene er etablert i hver sin del av verdensøkonomien: a) det internasjonale valuta- og finanssystemet (IMF); b) det globale utviklingspolitiske regimet (Verdensbanken); og c) det globale handelssystemet (WTO). Samtidig er de nært knyttet sammen og avhengige av hverandre gjennom sitt felles arbeid for frihandelsmål i ulike deler av verdensøkonomien og ved at beslutninger i en av delene vil ha konsekvenser for de andre to.

Verdensbanken, IMF og WTO har alle overnasjonale trekk. Dette er likevel mer utviklet i WTO enn i de andre to organisasjonene. IMF og Verdensbanken – eller de Internasjonale Finans Institusjonene (IFI-ene) som de også kalles – er mer administrerende og bidrar i tillegg med mye forskning. IFI-ene er nært knyttet til hverandre og må ses som to sider av samme mynt. Tradisjonelt har det imidlertid vært slik at IMF har hatt ansvaret for makroøkonomiske spørsmål som inflasjonsmål, mens Verdensbanken har hatt ansvar for mikroøkonomiske spørsmål knyttet til lånegiving og bistand. WTO, på den andre siden, etablerer nye regler for verdenshandelen og forvalter disse ved hjelp av tvisteløsningsmekanismen som fungerer som en slags internasjonal domstol. WTO er i prinsippet basert på konsensusprinsippet, men i realiteten er politisk og økonomisk tyngde en viktig årsaksfaktor for å forklare den retningen og de beslutninger som tas i

---

¹ World Bank

² International Monetary Fund

³ General Agreement on Tariffs and Trade

⁴ World Trade Organisation

WTO. I Verdensbanken og IMF er det slik at donorenes stemmer formelt er vektet tyngre enn mottakerlandenes.

1.3 En etisk vurdering av den økonomiske globaliseringen

Ved en første vurdering av de globale handels- og finansinstitusjonene er det viktig å peke på både de positive og de negative sidene ved systemet. Det er også fruktbart å gjøre et skille mellom WTO på den siden og IFI-ene (IMF og Verdensbanken) på den andre siden.

De overnasjonale og multinasjonale kvalitetene ved WTO er kanskje de viktigste på den positive siden. Det at vedtak gjort av WTO i praksis er bindende og forpliktende for alle stater, inkludert store og dominerende stater, gjør at det skapes forutsigbarhet og ordnede rettsforhold. Muligheten for etterrettelighet og ansvarlighet er større innenfor dette nåværende globale regimet enn i det regime som mest sannsynlig ville erstatte det hvis det brøt sammen, nemlig et regime regulert av bilaterale og regionale avtaler.

Verdensbanken og IMF har også gitt positive bidrag til etterkrigstidens utvikling. Mens Verdensbanken har utøvd en viktig funksjon gjennom å gi lån og bistand til verdens fattigste land, har IMF sørgt for å sikre makroøkonomisk stabilitet, bl.a. ved å stille strenge inflasjonskrav.

Til tross for disse positive sidene ved institusjonene, har likevel kritikken mot dem økt i styrke de siste tiårene. De globale handels- og finansinstitusjonene har i særlig grad blitt kritisert for ulike sider av sin behandling av fattige land, mangel på demokratiske prosesser og manglende legitimitet knyttet til de markedsliberale løsninger som anbefales fattige land. Det er fortsatt slik at institusjonene forsømmer sosiale, miljømessige og rettighetsbaserte prioriteringer i sin jakt på enda åpnere markeder. I tillegg er det viktig å anføre at ansvaret for beslutninger og prosjekter som slår feil er vanskelig å fordele. Nasjonalt skyldes det på overnasjonale beslutninger, mens det i WTO, IMF og Verdensbanken vises til at deres beslutninger tas av medlemmene i styrene som består av nasjonale representanter. Så lenge de tre institusjonene ikke har en mer solid demokratisk forankring, forblir ansvarliggjøringen i forhold til konkrete beslutninger problematisk.

Det er ikke enkelt å vurdere en så mangefasettert prosess som den økonomiske globaliseringen. I denne saken gjøres det imidlertid en *etisk skjelning* mellom den form for samhandling som skaper større ulikhet i aktørenes styrkeforhold, og de mekanismene som bygger opp under aktørenes likeverdige status. Den første form for globalisering må motarbeides, mens den andre må styrkes. Et reelt globalt demokrati og rettfærdige internasjonale regler for handel kan legge til rette for vekst og utvikling, også for de fattige landene. Samtidig vil vi advare mot at markedet skal få rom til å trenge ned i og overta den sosiale, kulturelle og religiøse basisen som ethvert samfunn er avhengig av. Markedslogikkens lov om den sterkestes rett må motarbeides ved å på forhånd ta parti for den svakeste.

2. Kirken og den økonomiske globaliseringen

2.1 Kirkenes Verdensråds AGAPE-prosess

I rammene av Kirkenes Verdensråd (KV) ble det etter KVs generalforsamling i Harare i 1998 igangsatt en prosess som forsøker å svare på spørsmålet om hva som er kirkens rolle i den økonomiske globaliseringen. Dokumentet AGAPE (Alternative Globalisation Addressing Peoples and Earth), som ble presentert i forkant av KVs generalforsamling i Porto Alegre i februar 2006, er et foreløpig resultat av denne prosessen. AGAPE-dokumentet inneholder en sterk stemme fra sør, dvs. en utfordring fra de kirkene som på en særskilt måte har erfart globaliseringens negative sider. Dokumentet beskriver de svært urovekkende utfordringene i forhold til fordeling og miljø som det globale fellesskapet i dag står overfor. Dokumentet peker på den uheldige rollen de globale handels- og finansinstitusjonene har hatt i denne negative utviklingen og foreskriver motstand mot disse institusjonene som en sentral ingrediens i kampen mot dagens urett.

Den norske kirke har blitt utfordret av Kirkenes Verdensråd til å delta i AGAPE-prosessen. KISP (Komiteen for Internasjonale Spørsmål) under Mellomkirkelig råd arrangerte derfor et seminar i september 2006 om tematikken, hvor røster fra Kenya og Sverige ga innspill til vår egen oppfølging. I etterkant av seminaret satte KISP ned en arbeidsgruppe, som med utgangspunkt i AGAPE-dokumentet, laget en rapport om tematikken. I rapporten "Kirken og den økonomiske globaliseringen"⁵ presenterer KISP sin forståelse av økonomisk globalisering. Dernest diskuteres det skisser til en respons fra perspektivet av å være *kirke i nord*. Det er først og fremst norske myndigheter og ansvarlige politiske aktører på den internasjonale arenaen som utfordres i rapporten. Det er denne rapporten som danner utgangspunktet for at Kirkemøtet i år behandler en sak om økonomisk globalisering. Dette sakspapiret bygger på og fremhever viktige momenter som er drøftet i KISP sin rapport

2.2 En stemme fra en kirke i nord

Den norske kirke ønsker å støtte det engasjementet som er lagt ned i AGAPE-prosessen. Med denne saken ønsker vi å bidra til at dagens urett erstattes av en mer rettferdig global politisk orden, og vi ønsker å være et relevant og konstruktivt bidrag fra en skandinavisk kontekst inn i det fortsatte arbeidet med disse spørsmålene.

Som europeisk kirke bærer vi på en arv som gjør oss dypt medansvarlige i en politisk og økonomisk utvikling basert på grov utbytting av mennesker og naturressurser i sør. Dagens økonomiske verdensorden må ses i sammenheng med de overgrepene som gjennom mange århundrer er gjort mot mennesker og befolkninger i sør i Guds, opplysningens og framskrittets navn. Den politiske frigjøringen av landene i sør er blitt alvorlig begrenset av at den økonomiske skjevfordelingen og avhengigheten mellom nord og sør i stor grad er opprettholdt. Gjennom renter på lån, bruk av skatteparadis, utnyttning av råvarer, billig arbeidskraft osv. går verdiflommen fortsatt fra sør til nord. Den bekken som renner tilbake i form av utviklingshjelp og nødhjelp hjelper knapt til å reparere noen av de verste skadene som følger av denne uretten.

---

⁵ Rapporten var ikke ferdig trykket da dette sakspapiret ble sendt ut.

Hvordan kan vi som kirke i nord og som en del av et samfunn som nyter godt av en urett som fortsatt pågår tale med en troverdig stemme i kampen for å endre denne uretten? Det kan vi bare gjøre ved å stå solidarisk med dem som lider. Vi må se, lytte og forstå for at ikke vår respons på uretten skal inngå i en lang tradisjon der de mektigste alltid sitter med løsningene. Vi må arbeide oss fram mot en erkjennelse av både årsaker til og løsninger på de utfordringene vi står overfor. Kirken bør legge hovedvekten på å identifisere de mekanismene som fører til urett. I lys av Jesu gjennomgående stillingstagen for de fattige, må kirken være tydelig på hvilke endringer som er nødvendig for at hensynet til dem som lider urett går foran målet om større profitt for de rikeste.

Vi deler således AGAPE-dokumentets anliggender, bekymringer og også forståelsen av at mye av den globale uretten er institusjonalisert, dvs. opprettholdes av de strukturer og de regelverk som i dag regulerer global handel og finans. Som det sies i AGAPE, så holder det ikke kun "å sprøyte etiske standarder inn det nåværende systemet."⁶ AGAPE-dokumentet sier at kirkens rolle må være å bidra til å erstatte dagens internasjonale system med et nytt system bygd på solidaritet, folkelig engasjement, selvråderett, fred, økologisk balanse og rettferdighet.⁷ Dette er en visjon vi deler. Samtidig ønsker vi å understreke at det på kort sikt er viktig også å arbeide innenfor de eksisterende strukturer. Dagens institusjoner vil i mange år spille en viktig rolle i det internasjonale systemet. Vi forstår derfor vårt bidrag; som på den ene siden å la den profetiske stemmen fra sør lyde inn i vår virkelighet; og på den andre siden å løfte fram et mer kortsiktig perspektiv med fokus på konkrete og mulige forandringer innenfor det gjeldende handels- og finanspolitiske regimet. Samtidig ønsker vi med denne saken å ta et selvkritisk blikk på vår egen politiske kontekst. Derfor vil vi også diskutere Norges plass i den globale økonomien, og vi vil peke på noen særskilte områder hvor Norge kan gi et bidrag til en mer rettferdig verden.

3. Reform av det globale handels- og finanssystemet

3.1. Et rettferdig handelssystem

Som en del av den globale kirke må vi støtte arbeidet for en økonomi som står i livets tjeneste. Økonomisk rettferd kan ikke reduseres til å bety et regelsett som bygger på *like muligheter* for alle: En slik prinsipiell likhet har ofte styrket posisjonen til den allerede sterke, og stimulert til fremveksten av makteliter som undertrykker og utbytter andre. Dagens internasjonale handelssystem er forankret i Verdens handelsorganisasjon (WTO). WTO har mange mangler, som det først og fremst er de rike landenes ansvar å gjøre noe med.

Så langt vi kan se tilbake i menneskets historie har det eksistert former for handel, mellom enkeltmennesker, mellom grupper og stammer og etter hvert mellom land og stater. Spørsmålet er ikke om man skal drive handel, men *hvordan* man skal drive

---

⁶ AGAPE, side 35.

⁷ Se, f. eks., AGAPE, side 43.

handel. Når vi i denne sammenhengen tenker handel, så er ikke handel et mål i seg selv. Den må ses på som et middel for å fremme menneskelig liv og verdighet, bærekraftige samfunn og økonomisk rettferdighet. Globale handelsregler er rettferdige i den grad de frembyr positive muligheter til fattige, svarer til deres behov og bidrar til at deres rettigheter innfris.

Rike land beskytter sine markeder gjennom progressive tollbarrierer som øker med graden av videreføring. Disse barrierene holder industrialiseringen i de fattige landene nede. Rike land gir også store subsidier til sine landbruksnæringer. I dag fører overproduksjonen av subsidierte landbruksvarer til dumping i fattige land. Dette resulterer i at prisene på verdensmarkedet synker og at eksportnæringen i de fattige landene lider. I tillegg fører den billige importen fra de rike landene til at bønder i fattige land ikke klarer å konkurrere på sine lokale markeder. En reduksjon av subsidienivået vil ikke bare hindre overproduksjon, det vil også lede til nye markeder og nye muligheter for bønder i fattige land. Dersom en reduksjon av de rike lands subsidier i tillegg kombineres med fattige lands rett til bruk av høyere tollsatser og en reduksjon av tollsatsene i de rike landene, vil vi komme et langt skritt nærmere like muligheter i det globale handelssystemet.

Et eksempel på hva som kan skje når fattige land utsettes for krav om å liberalisere sine markeder er Filippinene. Filippinene gjennomgikk liberaliseringsreformer på 1990 tallet. Dermed ble tollnivået for fisk og fiskeprodukter senket fra 30 % til 5 %. Kombinert med Japansk trålervirksomhet og utryddelse av fiskebestander forsvant 20 % av livsgrunnlaget for små og middels store fiskere. På Filippinene har nedbygging av tollbarrierer ført til at landet mister sårt tiltrengt hard valuta, innenlandske fiskere og fiskeselgere klager bittert over situasjonen, og lokale konsumenter får fisk av tvilsom kvalitet, om enn til en lavere pris. De som hovedsakelig tjener på dette er importører og eksportindustribedrifter – som i mange tilfeller er de samme selskapene.

Avtalene for handel med tjenester (GATS⁸) og beskyttelse av intellektuell eiendom (TRIPS⁹) under WTO-regimet har i høy grad bidratt til å sikre multilaterale selskaper retten til å kontrollere verdens sosiale, finansielle, energirelaterte og kulturelle tjenester på en måte som ikke tjener fattige lands interesser. I forhold til beskyttelse av intellektuell eiendom (TRIPS), er et av de alvorligste problemene at for lite ressurser settes inn på å utvikle medisiner og vaksiner mot sykdommer som rammer mennesker i fattige land. Når markedslogikken får lov til å råde grunnen alene, fører det til at sykdomsbekjempelse for de med lavest kjøpekraft ikke prioriteres. Noe gjøres for å bøte på dette gjennom FN-rammeverket¹⁰ og gjennom innovative finansieringsmekanismer,¹¹ men langt fra nok.

⁸ General Agreement on Trade in Services

⁹ Trade Related Intellectual Property Rights

¹⁰ Global Fund, GAVI

¹¹ UNITAID

TRIPS har regulering av patenter som en av sine hovedoppgaver.¹² TRIPS omfatter både patenter på medisiner innen farmasisektoren og på planter i landbrukssektoren. Når det gjelder patenter, både innen farmasi og landbrukssektoren, er en av de mest urovekkende utviklingene for tiden de bilaterale avtalene¹³ som inngås mellom mektige land i nord og utviklingsland. Disse avtalene går ofte mye lenger enn de multilaterale avtalene og har ikke den samme gjennomsluktighet. På grunn av ulikt styrkeforhold mellom avtalepartene blir disse avtalene ofte til gjennom et press fra den sterkeste parten.

Når det gjelder handel med tjenester (GATS-regelverket under WTO), er det grunn til å være svært kritisk til at utviklingsland på noen måte skal presses til å liberalisere grunnleggende tjenester som vann, sanitær, helse og utdanning. Det er i denne sammenheng svært positivt at den norske regjeringen har valgt å trekke sine krav til utviklingsland innen vann, utdanning og energi. Tjenestesektoren generelt og investeringer spesielt er imidlertid også inkludert i en rekke bilaterale avtaler.¹⁴ De bilaterale European Partnership Agreements (EPAs) mellom EU og ACP landene¹⁵ er et eksempel på hvordan uretten kan få fritt spillerom innenfor en bilateral ramme. Her presses utviklingslandene til å gå lengre enn i WTO, både innen tjenester, landbruk og spørsmål knyttet til investeringsbeskyttelse, konkurransepolitikk og gjennomsluktighet (de såkalte "Singapore Issues"). Her er således WTO en viktig arena for å hindre at de rike landene, USA og EU spesielt, får fritt spillerom til å presse de fattige landene i bilaterale avtaler.

På tross av alle svakhetene, representerer WTO likevel en forutsigbarhet, åpenhet og rettslig orden som man ikke finner i bilaterale avtaler. Det som på dette tidspunktet er helt avgjørende er at det bygges inn en fleksibilitet i avtalene for utviklingslandene som gir dem handlingsrom til i perioder å velge løsninger som gir dem muligheter til å bygge opp egne tjenestesektorer. Oppsummert mener vi at de ulike delene av verdens handelssystem i WTO må reformeres i en slik retning at WTO forbedrer utviklingslandenes handelsvilkår. I en slik reform bør det særlig legges vekt på følgende momenter:

- Det må bli slutt på all dumping av rike lands subsidierte produkter på fattige lands markeder, og de rike landene må slutte å presse fattige land til å åpne sine markeder for dem.
- Utviklingsland må få bedre muligheter til å fravike avtaler om markedsåpning, for å kunne beskytte egen næringsutvikling når denne trues, og de må få bedre anledning til å selge sine produkter i de rike lands markeder.
- Fattige land må få tilgang på billig kvalitetsmedisin (original eller generisk) til å bekjempe epidemiske sykdommer og andre sykdommer som truer store befolkninger.

---

¹² I tillegg inkluderer TRIPS også copyright, trademarks og industriell design.

¹³ f.eks. USA-Singapore

¹⁴ USA og den demokratiske republikken Kongo (1989), USA og Bangladesh (1989), USA og Mosambique (2005)

¹⁵ Afrikanske-, karibiske- og Stillehavsland (African, Caribbean and Pacific Group of States)

- Finansieringsordninger til støtte for utvikling av medisiner mot sykdommer som rammer utviklingsland særlig hardt må fortsatt styrkes.
- Det må legges til rette for at fleksibiliteten i TRIPS- og GATS-regelverket opprettholdes og forbedres. Denne fleksibiliteten er viktig for at utviklingslandene skal ha muligheter til i større grad å bygge opp og utvikle sine egne næringer og tjenestesektorer.

3.2. Et rettferdig finanssystem

Mye av motstanden mot Verdensbanken og IMF (IFI-ene) har sin bakgrunn i at de siden 80-tallet har lagt strenge føringer på utviklingslands økonomiske prioriteringer. På 80-tallet startet strukturalpasningen som knyttet lånegivingen nært opp til krav om å liberalisere økonomi og markeder. I 1999 la IFI-ene om strategien og sa at utviklingslandene selv skulle sitte i førersetet for politiske endringer. I 2004 annonserte verdensbanken en ny betingelsespolitikk, som sa at det kun var tillatt med betingelser som var strengt nødvendig for at programmene skulle lykkes, og at de ville stille krav om at landene selv ønsket de politiske endringene. Betingelsene er nå mer generelt rettet inn mot "godt styresett" i mottakerlandene. Likevel er det fortsatt slik at det er økonomisk privatiserings- og liberaliseringsbetingelser knyttet til IFI-enes lån, gjeldsslette og bistand.

IMF har gitt råd til utviklingsland om kutt i offentlige utgifter for å overholde makroøkonomiske mål for inflasjon. Nobelprisvinner Joseph Stiglitz (2002) kritiserer IMF for at makroøkonomisk måtehold har blitt sett som et mål i seg selv. IMF regnet også med at markedet ville adressere alle behov – inkludert helse og utdanning til alle lag av folket. Privatisering av vann på Filippinene (1980-99) har f.eks. ført til et dårligere vanntilbud – spesielt til fattige – og en stor økning i kostnadene. Man har sett hyppige utbrudd av kolera blant de fattige pga. skittent vann. Også Uganda, Bolivia og Mali har blitt presset til å privatisere vanntilbudet. Privatisering av utdanning i Sør-Afrika etter press fra IMF og Verdensbanken har ført til at svært mange i den fattige delen av befolkningen ikke får skolegang. Privatisering innen landbruket har blitt anbefalt i Mozambique, Mali og Benin.

Den norske regjering har i Soria Moria-erklæringen (2005) sagt at "den multilaterale bistanden i økende grad skal forskyves fra Verdensbanken til utviklingsprogrammer og nødhjelpstiltak i regi av FN-organer. Norsk bistand skal ikke gå til programmer som stiller krav om liberalisering og privatisering". Dette aktualiserer spørsmålet om hvorvidt de internasjonale finansinstitusjonene Verdensbanken og IMF (IFI-ene) skal bestå eller legges ned. Det problematiske ved dagens IFI-er er imidlertid ikke at det finnes for mye overnasjonalitet innenfor det globale finanspolitiske regimet. Alternativet til et slikt regime ville med stor sannsynlighet blitt en kompleks og uoversiktlig vev av avtaler mellom de enkelte statene (bilaterale avtaler). Et slikt regime ville, slik vi har pekt på tidligere, kun tjene de mektigste statene og globale finanspolitiske aktørene. Det ville samtidig svekke muligheten for ansvarliggjøring, rettsliggjøring, forutsigbarhet og folkelig forankring av global finans. Bilaterale donorer opererer med mindre åpenhet og

føler heller ikke samme forpliktelse til internasjonale konvensjoner for menneskerettigheter og arbeiderrettigheter. Vi trenger mer overnasjonalitet, ikke mindre.

I stedet for å diskutere spørsmålet om reform eller avvikling, er det derfor mye mer hensiktsmessig å identifisere svakhetene ved dagens regime, slik at kirken og andre aktører innenfor det globale sivile samfunn kan utfordre statene på disse punktene. Noen av svakhetene ved dagens globale finanspolitiske regime kan listes opp punktvis som følger:

- for lite overnasjonalitet og forankring i globalt demokrati
- for mye donormakt
- for høye terskler for å godta ettergivelse av illegitim gjeld
- liten aksept for långivers ansvar
- lånebetingelser knyttet til privatisering og liberalisering (såkalt kondisjonalitet)
- eksistensen av skatteparadis
- muligheter for korrupsjon, unndragelse og hvitvasking

Målet må være et globalt finanspolitisk system der disse svakhetene er rettet opp, og det er av underordnet betydning om de institusjonene som sikrer et mer rettferdig system bærer de samme navnene som dagens organisasjoner.

Det ville på kort sikt være et effektivt virkemiddel dersom man kunne mobilisere både multilaterale og bilaterale donorer til å være enige om at betingelser om økonomisk liberalisering og privatisering ikke kan forsvares. I låneforhandlinger mellom likeverdige parter bør det samtidig være mulig å stille krav om overholdelse av internasjonale konvensjoner for menneskerettigheter og arbeiderrettigheter. Et annet hensiktsmessig mål ville være en umiddelbar sletting av all illegitim gjeld. Dette ville være et svært viktig bidrag i forhold til oppnåelsen av FNs tusenårsmål. Et prioritert mål må være å stoppe strømmen av penger fra sør til nord. Smutthullene i reguleringen av multinasjonale selskaper må tettes og eksistensen av skatteparadis må konfronteres. Dette bør bli del av Verdensbankens anti-korrupsjons strategi. Til sist kan man bidra til utvikling i fattige land ved å etablere globale innovative finansieringsmekanismer, som for eksempel flyskatt eller valuta avgift (se også s. 14 for flere forslag), og la inntektene gå til utviklingsformål. Det er viktig at dette er et tillegg til bistanden og til de foreslåtte systemendringene.

I mars 2007 begynte forhandlingene om International Development Association (IDA). Dette gjelder påfylling av lån til de fattigste landene. Disse lånene gis i realiteten som bistand, men det knyttes fortsatt betingelser til dem. Det er her Norge og flere andre nordeuropeiske land gir sine største bidrag til Verdensbanken. I forbindelse med påfyllingen bør kirken kreve at Norge i forhandlingene setter makt bak kravene om å fjerne betingelsene om økonomisk liberalisering. Dette er et beskjedent krav som regjeringen kan gjøre uten store politiske kostnader, samtidig som det sender tydelige signaler og legger føringer på noen av Verdensbankens midler.

Oppsummert vil vi vektlegge at de internasjonale finansinstitusjonene må endres i en retning som forbedrer vilkårene for en bærekraftig utvikling i fattige land kraftig. Derfor må multilaterale så vel som bilaterale donorer ta ansvar for at endringer skjer ved at:

- All illegitim gjeld og gjeld som på annen måte ikke er bærekraftig må slettes betingelsesløst og utenfor bistandsbudsjettet.
- Utviklingslandenes evne til å si nei til IMF og verdensbankens krav/betingelser styrkes.
- Man får slutt på alle betingelser om økonomisk liberalisering og privatisering. Den norske regjeringen kan sette makt bak kravene ved:
  - å danne et ”gode donorerers fond” fri for økonomiske liberaliserings- eller privatiseringsbetingelser.
  - knytte IDA-påfyllingen, som Norge snart skal bidra med, til krav om frihet fra betingelser.
- Man fastholder et krav om at Verdensbanken inkluderer kampen mot skatteparadis i sin anti-korrupsjonsagenda.
- Internasjonale konvensjoner for menneskerettigheter og arbeiderrettigheter kreves overholdt av låntager så vel som långiver.

4. Norges rolle i global økonomisk politikk

Norge har med sin velferdsstat og sin store petroleumsformue ikke bare gode muligheter til å bidra til en mer rettferdig verden. Vi har også en moralsk oppgave i det å dele av vår rikdom. Sakspapiret peker derfor på to områder hvor Norge har et særlig ansvar i den globale økonomien og i arbeidet med å skape en mer rettferdig fordeling.

4.1 Norge som petroleumsnasjon: Rettferdig fordeling av petroleumsformuen

Norge har skaffet seg sine rikdommer gjennom en tilfeldig geografisk lokalisering i nærheten av store mengder fossil energi. Den norske petroleumsformuen har gitt Norge en unik posisjon internasjonalt, og dette forplikter den norske stat og de norske oljeselskapene. Med petroleumsformue vil vi her forstå følgende:

- den formuen som ligger under havets bunn (”petroleumsreservene”)
- olje og gass som pumpes opp, bearbeides industrielt og distribueres (”olje- og gassvirksomheten”)
- profitter fra olje- og gassvirksomheten som gir grunnlag for norskeide petroleumsrelaterte konserns egenkapital og privatkapitalisters formuer (”olje- og gasskapitalen”)
- salgsinntekter som forvaltes av den norske staten, først og fremst gjennom Statens Pensjonsfond – Utland.

I dag er petroleumsnæringen Norges største næring (2005). Norge disponerer 75 % av oljereservene og 45 % av gassreservene i Vest-Europa. Som olje- og gasseksportør er vi henholdsvis nest og fjerde størst i verden. Selskaper som Statoil, Hydro og Aker Kværner har i løpet av de siste 10-15 årene etablert seg i mange utviklingsland. Eksempelvis har Statoil og Hydro siden midten av 1990- tallet investert til sammen ca. 40 milliarder kroner i Angola. I tillegg finnes det en rekke andre norske selskaper i Angola som utfører spesialoppdrag for oljeindustrien i Angola og i Vest-Afrika, og som har investert milliarder i tillegg.

Parallelt med at de norske selskapene har gjort store investeringer i sør, har myndighetene sett et behov for å koordinere Norges fagkompetanse på petroleumsområdet med bistand. "Olje for utvikling" – satsingen ble lansert av Regjeringen Bondevik i 2005 med den ambisjon å gjøre petroleumsforvaltning og godt styresett til et prioritert satsingsområde i norsk utviklingssamarbeid.¹⁶ Regjeringen vil styrke den faglige bistanden knyttet til forvaltning av olje og gass med en ekstrabevilgning på 50 millioner kroner årlig de neste fem årene (fra 2005). Det legges vekt på å bidra til åpenhet, anti-korrupsjon og godt styresett i aktuelle samarbeidsland.

I en tid hvor klimaendringene er på alles lepper bør det imidlertid stilles spørsmålstegn ved at Norge, som oljenasjon og med et av verdens største leverandørmiljøer på offshore, skal legge til rette for å stimulere til mer oljeutvinning i verden. En nylig evaluering har gransket norsk petroleumbistand, men uten å ta for seg miljøaspektene, noe som synliggjør at disse ikke har noen tydelig plass i oljebistanden.¹⁷ Det er også problematisk at det er så tette koblinger i form av at staten Norge har en stor eier-rolle på egen sokkel og samtidig er aksjonær hos utbyggerne Statoil/Hydro, som tjener penger i "Olje for utvikling" land. Statoil er i dag aktiv i 33 land og henter alene ut mer penger fra Angola enn Norge gir i samlet bistand til hele Afrika. Oljeeventyret i Afrika har hittil i stor grad foregått uten at den norske offentligheten er tilstrekkelig informert. For norske selskaper som opererer i land med svak eller manglende nasjonal regulering, er mye overlatt til selskapenes egne etiske vurderinger. Statoil/Hydro fusjonen gjør Norge til en enda mer betydelig oljemakt internasjonalt. Det bør forventes at det nye selskapet holder de høyeste standarder innenfor arbeidsrettigheter, etikk og miljø, samt at norske myndigheter overvåker hvordan selskapet opptrer i utlandet. Dette innebærer også at selskapet må sikre en reell kompetanseoverføring og lokal deltagelse. Selskapet bør også være i front når det gjelder å bidra til at verdens samlede energibehov i større grad dekkes gjennom økt bruk av fornybare energikilder som solenergi, bioenergi, og vind.

Selve ideen bak programmet "Olje for utvikling", om at olje skal komme fattige mennesker i disse landene til gode, er det vanskelig å være uenig i. Historiene er mange om oljens forbannelse. Korrupsjon, konflikt, autoritært styresett, uendelige gap mellom rike og fattige og miljøskader er noen av problemene som går igjen i land etter land. På tross av mange utfordringer, bidrar oljen til utvikling i mange land og den gir mange utviklingsland en viss selvbestemmelse over energien. Som rik nasjon i nord har vi ingen rett til å hindre fattigere land i å utvikle sine naturressurser. Vårt poeng i denne sammenheng er imidlertid at det også finnes andre og viktigere sider ved Norges måte å forvalte sin petroleumsformue på enn programmet "Olje for utvikling". I det minste må de miljø- og klimamessige konsekvensene av programmet synliggjøres. Det kan også diskuteres om vi, med visshet om de klimaendringene den norske petroleumsvirksomheten bidrar til, bør begrense utvinningstakten i vår egen produksjon og la en større del av oljen bli liggende igjen under havoverflaten. Det er verdens fattige

---

¹⁶ Se URL: http://www.norad.no/default.asp?V_ITEM_ID=3241

¹⁷ Se URL: http://www.dn.no/energi/article1091262.ece?WT.svl=article_title

som først og fremst lider under klimaendringene, og i solidaritet med dem skylder vi å tenke vår petroleumsproduksjon i en global kontekst.

Petroleumsfondet (Statens Pensjonsfond - utland) gir i dag Norge større politisk og økonomisk handlingsrom enn de aller fleste andre land. Til nå har dette handlingsrommet ikke bidratt til å minske kløften mellom rike og fattige land, og Norge har i svært liten grad utnyttet det potensialet for et nytt fokus i solidaritets- og energidebatten som Petroleumsfondet gir. Det er behov for å se nærmere på hvordan Norge kan bidra til en offensiv, solidarisk forvaltning av petroleumsformuen. Dette kan Norge gjøre både gjennom å jobbe for internasjonale ordninger og ved å gjennomføre egne ordninger og politiske tiltak her hjemme.

Vi ber norske myndigheter ta opp *internasjonalt* solidariske, globale ordninger som for eksempel:

- Hvert enkelt oljeland kan, fra år til år og på nasjonalt frivillig grunnlag, sette av en viss andel av petroleumsinntektene til gode formål utenfor sitt eget land. Dette kan betraktes som institusjonalisert veldedighet i global målestokk. Norge kan vise vei og bruke en større del av oljeinntektene på utviklingshjelp.
- Oljelandene pålegges å innføre en flat skatt på all olje- og gass produksjon, for eksempel én dollar per oljefat, som benyttes til utviklingsformål i den fattige verden. De fattigste olje-produserende landene bør ha unntak fra en slik skatt.
- Det innføres en progressiv beskatning som ilegger petroleumsprodusentene mer skatt jo høyere petroleumsinntektene blir. Disse inntektene omfordres så globalt. Begrunnelsen for et slikt "kompensasjonsfond" er at når oljeprisene stiger, øker de fattigste utviklingslandenes importutgifter formidabelt i forhold til deres eksportinntekter, samtidig som den norske statens oljeinntekter øker betraktelig.

Videre vil vi også oppfordre *norske myndigheter* spesielt til å:

- Synliggjøre miljø- og klimakonsekvensene av programmet "Olje for utvikling".
- Se sammenhengen mellom den norske petroleumsaktiviteten og klimaendringer – som ødelegger livsgrunnlaget for verdens fattige.
- Utvikle Petroleumsfondet i en slik retning at det i større grad kan komme den fattige verden til gode. Dette kan gjøres ved å:
  - innføre andre indikatorer på oljeformueforvaltning enn nasjonal finansiell avkastning.
  - flytte Petroleumsfondets investeringer fra selskaper som tjener sine penger på en virksomhet som forsterker klimaendringene, og heller investere i selskaper som bidrar til å løse klimaproblemene.
  - sette av en større andel av inntektene fra petroleumsfondet til klimaforskning.

Vi oppfordrer *norske olje- og gasselskaper* til å:

- Holde de høyeste standarder innenfor arbeidsrettigheter, etikk og miljø, samt å

- sikre en reell kompetanseoverføring til de fattige landene og sørge for at den lokale befolkningen har innflytelse på de beslutninger som tas.
- Øke sin satsing på fornybar energi og bidra til at de fattige landene dekker sine energibehov primært gjennom økt bruk av fornybare energikilder.

4.2 Norge som fiskeri- og landbruksnasjon: handelspolitikken

Norsk handelspolitikk bør ikke hindre utviklingslandenes muligheter til å bruke de samme politiske virkemidlene som har vært avgjørende i vår egen økonomiske utvikling.

I WTO-forhandlingene har Norge gjort lite for å forandre på dagens romslige og dårlige sorterte subsidieverktøykasse. OECDs samlede subsidienivå utgjør i dag fem ganger så mye som all bistand. Forhandlingstilbudet fra EU og USA (Potsdam, juni 2007) innebærer at ingen av dem trenger å redusere det samlede subsidienivået i noen vesentlig grad.

Regjeringen arbeider i WTO for å avvikle eksportstøtten, men dette er ikke tilstrekkelig for de fattige landene så lenge WTO-systemet gir rom for å omgjøre denne støtten til andre typer støtte som er mer legitime i WTO. En rekke utviklingsland, med G20-landene¹⁸ i spissen ønsker en gjennomgang av den "grønne boksen"¹⁹. EU og USA motsetter seg forslaget, med støtte fra Norge. En UNCTAD rapport fra 2007²⁰ viser at reduksjon eller eliminering av grønn boks-subsidier vil føre til betydelig økning av eksporten fra utviklingsland, inkludert de minst utviklede landene (MUL) (opptil 20 % økning) og tilsvarende synkende eksport fra rike land som EU og USA (opptil 60 % nedgang). Tallene beviser at dagens grønn boks-subsidier faktisk har en handelsvridende effekt som gjør at utviklingslandene kommer svært dårlig ut. Norge bør derfor støtte opp om en gjennomgang av disse subsidiene.

De 49 fattigste landene i verden (MUL) har toll og kvotefritak for alle EBA – varer (dvs. all eksport unntatt våpen) som eksporteres til Norge. For de andre fattige landene er det gjennomsnittlige tollnivået for jordbruksprodukter relativt høy. Det viser seg imidlertid at det ikke holder å gi null-toll til de minst utviklede landene. I Norge har dette resultert i et importnivå på 0.01-0.02 %. Regjeringen har i 2007 satt i gang en gjennomgang av tollpreferansene for utviklingsland (GSP²¹). Det foreslås å utvide nulltollordningen for

---

¹⁸ I 2003 ble "G20-gruppen" opprettet for å forsvare sine interesser i WTO-forhandlingene. Følgende land er medlemmer: Argentina, Bolivia, Brasil, Chile, Cuba, Egypt, Filippinene, Guatemala, India, Indonesia, Kina, Mexico, Nigeria, Pakistan, Paraguay, Sør-Afrika, Tanzania, Thailand, Uruguay, Venezuela og Zimbabwe.

¹⁹ Denne inneholder de subsidiene som ikke skal virke handelsvridende på internasjonal handel med landbruksprodukter og kan med dagens avtale brukes ubegrenset. Boksen inkluderer såkalte dekomplete utbetalinger, – utbetalinger som ikke er relatert til produksjon, ofte merket bondens "pensjon". Også subsidier til forskning, sykdomskontroll, infrastruktur, matvaresikkerhet og miljøhensyn er inkludert i denne boksen.

²⁰ UNCTAD (2007): "Green Box Subsidies: A Theoretical and Empirical Assessment".

²¹ Generalized System of Preferences

MUL til 14 mellominntektsland samtidig som GSP-ordningens tollreduksjon økes med 20 prosentpoeng innenfor WTOs minsteadgangskvoter for landbruksvarer. Dette fører til at de utviklingsland som ikke inkluderes i nulltollordningen får en økt preferanse på bekostning av industrilandene. Dette forslaget er svært positivt for utviklingslandene. Samtidig importerer vi i dag hovedvekten av våre landbruksprodukter fra EU. Slike nulltollordninger må derfor suppleres med kapasitetsbygging og særskilte avtaler mellom importør og eksportør som sikrer at konkurranseevnen øker reelt. Norge må i tillegg arbeide for en vridning av norsk import fra EU og mot utviklingsland, gjennom for eksempel bruk av subsidier av import fra utviklingsland. Med dagens importnivå fra MUL (utenom Botswana og Namibia) ville en importsubsidie på 20 % utgjøre mindre enn en prosent av vårt bistandsbudsjett.²²

Fattige lands politiske handlingsrom til å utarbeide egne strategier for utvikling må settes foran kravet om markedsadgang. Dette gjelder ikke minst Norges arbeid for markedsadgang for norsk fisk. Norges posisjon i forhandlingene i WTO om fisk (NAMA-forhandlingene) vil resultere i overutnyttelse av fiskeriene, som med stor sannsynlighet kan føre til overfiske i eksporterende land uten gode forvaltningsregimer. FNs mat- og landbruksorganisasjon FAO anslår at så mye som 75 % av globale marine fiskebestander nå er fullt utnyttet, overutnyttet eller utryddet.

Mye har blitt sagt om motsetningen mellom Norges defensive holdning på landbruk og offensiven på fisk. Det er ikke i seg selv inkonsekvent av Norge å fremme offensive interesser innen fiskeriforhandlingene og defensive interesser innen landbruksforhandlingene, men argumentasjonen må være redelig. Dersom Norge vil beskytte sitt landbruk ut fra argumenter som matsikkerhet, burde vi også bidra til at utviklingslandene får beskytte sin matsikkerhet på fisk (slik Regjeringserklæringen for Stoltenberg regjeringen har vedtatt). Matsikkerhet er ikke mindre viktig for en type mat (fisk) enn en annen type mat (melk, kjøtt og korn) eller for en gruppe land (utviklingsland) enn en annen gruppe land (i-land). Norges argument om matsikkerhet synliggjør en konflikt mellom lokal/nasjonal og global bærekraftig utvikling. En vesentlig del av eksporten konkurrerer heller ikke med norsk produksjon, noe som taler for at Norge burde kunne lempe på sine tollrestriksjoner.

Norge deltar også i bilaterale forhandlinger med utviklingsland gjennom EFTA-samarbeidet. I disse avtalene inkluderes også diverse "WTO-plus" aspekter. Med dette menes alle bilaterale avtaler som går lengre enn WTO-avtalen f.eks. i form av markedsåpning for landbruksprodukter og fisk eller beskyttelse av intellektuelle eiendomsrettigheter. EFTA-landene legger hardt press på utviklingsland for å få dem til å senke sine tollbarrierer ytterligere slik at vi får adgang for våre produkter (spesielt fisk) i deres markeder.

Vi har følgende utfordringer til norske myndigheter:

---

²² Ottar Mæstad (2005) "Studie om økt markedsadgang for u-land i Norge: En handelspolitikk for redusert fattigdom". Bergen: Chr. Michelsens Institutt.

- Norge bør jobbe for en reform av WTO som legger til rette for et rettferdig globalt handelsregime hvor alle land har like stor makt til påvirkning av reglene.
- Norge må vri sin import fra EU og mot utviklingslandene.
- Norge må lempe på sine tollrestriksjoner for landbruk slik at fattige land kan få større adgang til å selge sine produkter på det norske markedet.
- Norge må gå inn for en gjennomgang av de såkalt lovlige subsidiene (grønn boks) i WTO for å sikre at de ikke er eksportdrivende.
- Norge må bidra til at utviklingslandene får beskytte sin matsikkerhet på fisk. Norges krav om markedsadgang for fisk er ikke forenlig med en global bærekraftig høsting av fiskeressursene.
- Norge må ikke, gjennom EFTA-samarbeidet, kreve bilaterale avtaler med utviklingsland som inneholder ”WTO-plus” elementer.

5. Oppfølging i Den norske kirke

Denne saken er først og fremst en oppfordring til norske myndigheter og ansvarlige politiske aktører om å arbeide for et mer rettferdig globalt handels- og finanssystem. Vi vil imidlertid avslutningsvis peke på noen områder hvor kirken kan spille en viktig rolle som kirke i disse spørsmålene.

I forhold til å drive *opinionspåvirkning* forvalter kirken en språklig skatteboks. Å fornye det religiøse språket i møte med dagens utfordringer kan gi nye perspektiver og ny forståelse. Mens politikere snakker realpolitisk, har kirken en lang tradisjon for å snakke profetisk. En slik profetisk røst må lyde tydelig ut i offentligheten, samtidig som den skal være solid teologisk og bibelsk forankret. Kirkens stemme må ikke bli en røst på linje med alle andre politiske røster i samfunnet. En profetisk røst avslører urett og krenkelser og den peker på Gudsrikets verdier. Kirken bør også være advokaten som gir stemme til de som ikke blir hørt og som opplever sitt menneskeverd krenket.

Kanskje kan kirken best være en transformerende kraft ved å vektlegge at den er *global* i sin natur. Som verdensvidt fellesskap bæres kirken av en global visjon: ”En ny himmel og en ny jord, der rettferdighet bor.”²³ Kjernen i Jesu forkynnelse var at dette nye fellesskapet allerede realiseres i og med hans komme: Himmelriket er nær!²⁴ I ord og handling tydeliggjorde Jesus for sine tilhengere hva som kjennetegner det nye Gudsrikefellesskapet. Han reiste opp dem som var falt ut av fellesskapet; fattige, syke og foraktede, og på spørsmålet om hvem som er den største i Himmelriket, samlet han barna rundt seg.²⁵ Han innprentet at i det nye Gudsrikefellesskapet er den siste den første og den minste den største.²⁶ Som del av dette verdensvide kristne fellesskapet vil lokale og nasjonale kirker alltid måtte ha et globalt perspektiv. Som kirke i nord vil dette bety at vi må tenke vår egen rikdom i en global kontekst. Den norske kirke er del av en verdensvid kirke som lider under den måten rike land, som Norge, bruker jordens ressurser på. I det

²³ 2.Peter 3,13.

²⁴ Matteus 3,2 m.fl.

²⁵ Matteus 10,13-16. Se, også, Markus 9,35.

²⁶ Markus 10,31 m.fl.

Økumeniske fellesskapet av kirker konfronteres vi med spørsmålet om vi har oppgitt vår tro siden vi ikke vil dele. Konfrontert med dette spørsmålet kan vi ikke bare spørre hvordan vi skal gjøre nytte av rikdommen vår. Det globale ansvaret forplikter oss til å gjøre verden bedre. Dette gjelder vår felles framtid på vår felles jord.

Arbeidet med å fornye og videreutvikle det kirkelig språket i møte med disse utfordringene må gå parallelt med hva vi som kristne kan gjøre praktisk og konkret. Den norske kirke er en landsdekkende kirke med ressurser og stor medlemsmasse. Dette stiller forventninger til kirken, men gir også muligheter til å øve politisk påvirkning. Entusiasme for global rettferdighet blant kirkens medlemmer gir kirken legitimitet, men kan også gi politikerne ryggdekning for nye tiltak og forslag. Som kirke må vi også gå sammen med alle mennesker og organisasjoner av god vilje for å bygge brede allianser lokalt, nasjonalt og globalt, som kan utløse personlig forpliktelse og politisk handling for økt global rettferdighet. Vi må bruke alle anledninger i kirke og samfunnsliv til å fremme bevisstheten og ved konkrete tiltak inspirere til handling. Dette gjelder også det personlige ansvar for å redusere vårt forbruk som et ledd i en ny fordeling av goder og byrder i verden.

Her følger noen forslag til hvordan man kan løfte denne tematikken i Den norske kirke.

Den norske kirke bør:

- Utfordre politiske myndigheter til å inkludere økonomisk rettferdighet i freds- og forsoningsarbeid.
- Bygge allianser med sosiale bevegelser og fagforeninger globalt og nasjonalt som arbeider for et rettferdig handels- og finanssystem.
- Delta i Kirkenes Verdensråds oppfølging av AGAPE-prosessen.
- Sørg for at den interreligiøse dialogen, som Den norske kirke deltar i, også tar opp i seg spørsmål om global økonomisk rettferdighet.
- Bruke penger og forvalte ressurser i tråd med etiske og sosiale retningslinjer for global bærekraft og rettferdighet.
- Utfordre Opplysningsvesenets fond (OVF) til i større grad å sikre at en betydelig andel av de kirkelige fondsmidler kan plasseres i banker til utviklingsfremmende tiltak.
- Lete etter nye måter den kan komme i dialog med og vise solidaritet med verdens fattige.
- Fortsette å fordype seg i spørsmål knyttet til global handel og finans og videreutvikle Den norske kirkes forståelse omkring disse spørsmålene.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Foreløpig ingen.

Ressursdokumenter som foreligger elektronisk:

AGAPE - Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth

Et bakgrunnsdokument fra Kirkenes Verdensråd. Norsk versjon.

URL: http://www.networkers.no/agape_norsk.pdf

Hva er det med handel? Et ressursdokument fra Kirkens Nødhjelp

<http://www.nca.no/article/articleview/2381/1/277/>

Trade week of action. 14- 21 October 2007.

Et ressurshefte fra Ecumenical Advocacy Alliance

<http://www.e-alliance.ch/media/media-6972.pdf>